

MEN SÄG DET DÅ!

Vad behöver blinda höra för att se bättre?

Syntolkning kan ge blinda personer upplevelser som påminner om vad seende får via synen. Men vad krävs i så fall av syntolkningen? Forskare är något på spåren. TEXT Maria Zamore

Vid Lunds universitet försöker en forskargrupp förstå hur människor uppfattar och minns information.

– Sedan undersöker vi om vi kan dra nytta av det i syntolkning, säger Roger Johansson, docent i psykologi, som tillsammans med kollegan Jana Holsanova leder forskargruppen.

Vi människor behöver information för att förstå det vi upplever. För seende är synintrycken den viktigaste informationskällan. De hjälper oss att skapa mentala bilder i våra huvuden – bilder som gör det lättare att förstå händelser.

Målet med syntolkning är att det ska skapas liknande mentala bilder, eller föreställningar, även hos blinda, säger Roger Johansson.

– Man kan säga att en syntolk skapar mentala bilder för någon som inte ser. Syntolkning kan ge något som i någon mening motsvarar det seende uppfattar visuellt. Helst ska syntolkningen inte bara förmedla en korrekt förståelse av vad som händer utan också skapa en upplevelse som stämmer överens med den känsla seende får av samma händelse.

Att ge personer med synnedsettnin en rikare och mer detaljerad förståelse av det som sker är viktigt för

inkluderingen i ett samhälle som domineras av visuella uttryck, menar Roger Johansson.

– Ur ett rättighetsperspektiv är det avgörande, säger han.

Genom synintrycken kan hjärnan också dela in upplevelser i meningsfulla delhändelser, till exempel när vi ser på film: *”Nu är de osams, han är ledsen och hon är arg – men nu vaknar de upp till en ny dag och ler mot varandra”*. Där har det uppstått en händelsegräns, som Roger Johansson kallar det. En meningsfull händelse (att paret är osams) har ersatts av en annan (att det är en ny dag och att paret har försonats) – men utan bra syntolkning är det bara den som kan se sådant som inte uttrycks med ord som uppfattar händelsegränsen.

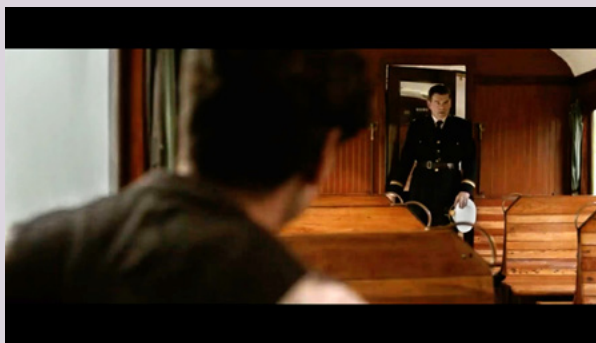
”

Helst ska syntolkningen inte bara förmedla en korrekt förståelse av vad som händer utan också skapa en upplevelse som stämmer överens med den känsla seende får av samma händelse.

ROGER JOHANSSON

Forskargruppen i Lund har i två studier,

med såväl blinda som en seende kontrollgrupp, undersökt hur man kan hjälpa blinda att skapa mentala föreställningar av filmade berättelser. I en av studierna fick deltagarna bedöma olika beskrivningar av rumsliga relationer, som till exempel var i ett rum en person befinner sig och hur personen förhåller sig till andra personer och/eller föremål. Ju mer specifik och tydlig beskrivningen var, desto bättre kunde blinda föreställa sig händelsen.

Rumsliga relationer

Exempel från långfilmen Skumtimmen (© Yellow Bird Films AB, Fundament Film AB): Filmens karaktär Nils Kant sitter i en tågvagn. En polis kommer in i tågvagnen. Syntolken säger: *”Polisen kommer in i tågvagnen”*. Polisen sätter sig mitt emot Nils, så att de sitter öga mot öga. Syntolken kan säga *”Polisen sätter sig framför Nils”*, men då kan en blind person inte avgöra

om polisen sitter på ett säte framför Nils, med ryggen mot honom, eller om han sitter mitt emot Nils, öga mot öga. Om syntolken i stället säger *”Polisen sätter sig mitt emot Nils”* blir det mer specifikt och lättare för blinda att skapa en mental föreställning av vad som händer i filmen.

– Det ger stöd för att syntolkar behöver vara noggranna i sina beskrivningar, säger Roger Johansson.

Beskrivningar av rörelse bedömdes också. En sådan kunde låta: *"I skolan. Det är morgon. Frank kommer in i klassrummet."* En annan, mer specifik: *"I skolan. Det är morgon. Frank rusar in i klassrummet."*

– I den senare får man mer information. Något väcks till liv inom en: *"Vad är det som händer, har Frank varit nära att komma för sent?"*

Studien visade dessutom att blinda upplevde en hes röst mer ansträngande och mindre njutbar att lyssna till än en klar röst.

– Det är alltså inte bara kvaliteten i vad som sägs som spelar roll, utan även hur det förmedlas och artikuleras, säger Roger Johansson.

I en annan studie visades en 40 minuter lång sekvens ur långfilmen Skumtimmen. Deltagarna ombads identifiera när en meningsfull händelse slutade och en ny tog vid.

– Vi kom fram till att blinda uppfattar händelsegränser bäst om de syntolkas tydligt. Vi tror därför att det är viktigt att syntolken är specifik och till exempel säger *"Nu har det blivit kväll"* i stället för *"Nu har det blivit mörkt"*. Det kan uppfattas som styligt att säga så, men om händelsegränser inte uttrycks tydligt kan det bli på bekostnad av förståelsen, säger Roger Johansson. ■

ROGER JOHANSSON
docent i psykologi vid
Lunds universitet

Meningsfulla gränser

Exempel från långfilmen Skumtimmen (© Yellow Bird Films AB, Fundament Film AB): Här finns en händelsegräns mellan bildruta 2 och bildruta 3. Den gör att två ord blir viktiga för förståelsen:

I första bildrutan säger syntolken: *"Gerlof (Julias pappa) vrider sina händer"*, i andra bildrutan: *"Hon (Julia) tittar på sin pappa, bestämd blick"* – och i tredje bildrutan: *"Nästa morgon: Julia har packat en kartong med prylar från huset"*. Utan de två orden *"nästa morgon"* är det svårt för en blind person att förstå den tidsmässiga händelsegränsen.

Rörelseförändringar

Exempel från ett avsnitt av Pippi Långstrump (© NordArt AB, här visat av Sveriges Television AB): Poliserna Kling och Klang är ute på promenad. Syntolken kan säga *"Kling och Klang går längs gatan"* eller, hellre, vara mer specifik om hur de rör sig och säga *"Kling och Klang vankar fram längs gatan"*. För den som inte kan se hur poliserna rör sig är det viktigt att deras rörelseförändringar specificeras. Det gör det lättare att skapa sig en optimal föreställning om vad som händer i avsnittet.

